

**UCHWAŁA NR III/28/2018
RADY GMINY CZARNY DUNAJEC**

z dnia 28 grudnia 2018 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Czarny Dunajec na lata 2016-2019”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 994 ze zmianami), w związku z art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. z 2018 r., poz. 2067 ze zmianami),

Rada Gminy Czarny Dunajec uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Czarny Dunajec na lata 2016-2019”, zaopiniowany pozytywnie przez Kierownika Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Nowym Targu mgr Pawła Dziubana, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Czarny Dunajec.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący

Tadeusz Czepiel

Załącznik do uchwały Nr III/28/2018
Rady Gminy Czarny Dunajec
z dnia 28 grudnia 2018 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CZARNY DUNAJEC NA LATA 2016-2019

-z możliwością przedłużenia na lata 2020-2024

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	6
3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ	17
4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW	19
5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	22
6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY	49
7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT	63
8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	65
9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	73
10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	74
11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	75
12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	76

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CZARNY DUNAJEC

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Czarny Dunajec na lata 2016 – 2019” jest ukierunkowanie polityki Samorządu, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Z uwagi na fakt, iż celem uzgodnienia niniejszego programu niezbędna była aktualizacja istniejącej Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Czarny Dunajec, nad którą prace przeciągły się do września 2018 roku, z uwagi na jej obszerność, proponuje się, aby niniejszy Program obowiązywał do 2024, jako przedłużenie Programy z lat 2016-2019.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*
„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust1, pkt. 4)

- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4)

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3)
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4)
- określa się w zależności od potrzeb granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6)

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2, ust. 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską

możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa – w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie

tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U.

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. 2013 r. poz. 627 z

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1, park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli

nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 987 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 642 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. nr 123 z 2011 r., poz. 698 z późn. zm.)
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 1990 r. nr 41, poz. 412 z późn. zm.)

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165, poz. 987).
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014 r. poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),

- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne,

zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach

i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Czarny Dunajec opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków.

Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny

Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.
7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji

pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.

3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach

zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

- **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,

- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2007-2013, przyjęta uchwałą nr XLI/527/2006 z 30 stycznia 2006 przez Sejmik Województwa Małopolskiego jest najważniejszym dokumentem, określającym cele i priorytety polityki rozwoju prowadzonej na terenie Małopolski.

Najważniejszym z punktu widzenia ochrony zabytków i niniejszego programu działem strategii jest Obszar VII – Dziedzictwo i przestrzeń regionalna.

Pozycja wyjściowa

Zachowanie dla przyszłych pokoleń świadectw rozwoju kultury oraz ochrona i wzbogacanie środowiska kulturowego stanowią jedno z niezbędnych elementów polityki trwałego rozwoju regionu. Jest to szczególnie istotne w przypadku Małopolski, wyjątkowo bogatej w zasoby dziedzictwa kulturowego i silnie się z tym dziedzictwem identyfikującej. Zasoby te nie są jednak w pełni zabezpieczone, ani wykorzystywane z powodu słabo rozwiniętej infrastruktury oraz niewystarczającej dbałości o nie. Jest to o tyle smutne, że wielokroć są to unikatowe zabytki oraz zbiory, niezwykle cenne z punktu widzenia dorobku

kulturalnego całego kraju. Wiele z nich pozostaje poza szerszym odbiorem, są nieprawidłowo utrzymywane, chronione i eksponowane. Ich właścicielom i zarządom trudno jest zdobyć odpowiednie środki na prawidłową konserwację i promocję.

Strategia postępowania

Wysoka jakość środowiska kulturowego Małopolski winna stanowić – podobnie jak wysoka jakość środowiska przyrodniczego – przewagę konkurencyjną regionu, zarówno w sferze przemysłów czasu wolnego, jak i w sferze codziennych warunków życia mieszkańców.

Województwo Małopolskie to również obszar historycznej wielokulturowości o wyraźnie wykształconej tożsamości regionalnej. Zasoby województwa są bardzo bogate, zarówno jeśli wziąć pod uwagę zabytkowe nieruchomości i ruchomości, jak i bogactwo unikatowego krajobrazu kulturowego i przyrodniczego. Dla ich ochrony konieczny będzie rozwój muzeów skansenowych oraz tworzenie parków kulturowych.

Za najważniejsze uznaje się znaczące zwiększenie nakładów finansowych przeznaczanych na prace związane z konserwacją zabytków i rewitalizacją. Wieloletnie zaniechania w zakresie prac i dokumentów inwentaryzujących obecny stan zasobów oraz określających sposób ich utrzymania i poprawy, determinują konieczność pilnych działań zmierzających do odnowy i rewaloryzacji najcenniejszych obiektów, miast i zasobów wiejskich. Nieodzownym uzupełnieniem projektów związanych z pracami dokumentacyjnymi i rewaloryzacyjnymi musi być programowy rozwój instytucji opieki nad zabytkami oraz podejmowanie działań edukacyjnych. Łączenie aktywnej ochrony oraz wzbudzanie zainteresowania, nie tylko ciekawymi obiektami, ale także historią i kulturą regionu oraz najbliższej okolicy, jest konieczne dla osiągnięcia zmiany w stanie dbałości o zasoby regionalnego dziedzictwa.

W ramach obszaru VII wyróżniono trzy kierunki polityki odnoszące się do dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego
- Opieka nad regionalnym dziedzictwem kulturowym

- Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

1. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego

Wskaźniki osiągnięć:

- wzrost liczby powołanych stref ochrony krajobrazu (parków kulturowych)
- wzrost liczby opracowanych programów rewitalizacji
- wzrost liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Założenia programowe:

Celem działań na rzecz ochrony i kształtowania małopolskiego krajobrazu kulturowego jest zachowanie najcenniejszych walorów krajobrazu kulturowego w regionie oraz rewitalizacja obszarów problemowych i waloryzacja historycznych układów przestrzennych.

Wiodące działania mieścić się będą w następującym zakresie:

- Rewaloryzacja i rewitalizacja układów urbanistycznych:
 - o podniesienie standardu przestrzeni publicznych,
 - o przeprowadzenie kompleksowych prac remontowo – konserwatorskich najcenniejszych zabytków w regionie,
 - o ożywianie centrów historycznych miast oraz rehabilitacja urbanistyczna starych miast,
 - o budowa centrów miast i miejscowości ukształtowanych wokół zakładów przemysłowych,
 - o sanacja zasobów mieszkalnych.
- Odnowa zasobów wiejskich:
 - o odnowa regionalnej architektury,
 - o dbałość o małą architekturę i zieleni,

- o zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa,
- o ochrona najcenniejszych zabytków "in situ",
- o zachowanie i ochrona tradycyjnego zróżnicowania krajobrazu wiejskiego.
- Integracja wartości historycznych i tradycji lokalnych:
 - o umacnianie tradycyjnych form działalności gospodarczej,
 - o identyfikacja wsi z produktami regionalnymi,
 - o wsparcie rozwoju turystyki opartej o ofertę agroturystyczną.
- Formułowanie zasad ochrony i kształtowania strefy kulturowej
 - o opracowywanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich,
 - o wdrożenie programu ochrony zabytków architektury drewnianej,
 - o zapewnienie bezpieczeństwa obiektów zabytkowych,
 - o przeprowadzenie prac wynikających z systemu ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego,
 - o tworzenie ofert inwestycyjnych i pozyskiwanie użytkowników dla zabytkowych obiektów,
 - o rekompozycja urbanistyczna – porządkowanie przestrzeni,
 - o rozwój muzeów typu skansenowskiego,
 - o utrzymanie regionalnego zrównoważenia krajobrazu architektonicznego.

2. Opieka nad regionalnym dziedzictwem kulturowym

Wskaźniki osiągnięć:

- wzrost liczby odwiedzających instytucje o charakterze muzealnym

- wzrost nakładów na prace konserwatorskie przy obiektach zabytkowych z budżetów samorządów

Założenia programowe:

Celem działania jest podniesienie walorów zabytków i wykorzystanie ich dla rozwoju gospodarki regionu. Przewidywane działania obejmują aktywność na rzecz:

- Rynkowego zorientowania regionalnego dziedzictwa kulturowego, poprzez:
 - o stosowanie zintegrowanej konserwacji w planach lokalnych,
 - o tworzenie ofert turystyczno – rekreacyjnych, uzdrowiskowych oraz kulturalnych,
- Podnoszenia świadomości dziedzictwa kulturowego, poprzez:
 - o powstawanie, rozwijanie i rozpowszechnianie form ekspresji kulturowej,
 - o wzmocnienie edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego,
 - o nobilitację zabytkowych miejsc i ośrodków kultury,
 - o zwiększenie udziału mieszkańców i lokalnych organizacji pozarządowych w bezpośredniej opiece nad zabytkami i obsłudze ruchu zwiedzających.
- Funkcjonalnego zarządzania dziedzictwem, obejmującego takie zagadnienia jak:
 - o wzmacnianie instrumentów regulacji zagospodarowania przestrzennego,
 - o aktywizacja użytkowników – właścicieli zabytkowych obiektów do inwestycji we własne nieruchomości, oraz system wsparcia według zasady partnerstwa publiczno –prywatnego,
 - o prowadzenie aktywnego marketingu dziedzictwa kulturowego,
 - o zapewnienie możliwości kształcenia kadr zarządzających potencjałem dziedzictwa,

- o zwiększenie roli partnerstwa organizacji pozarządowych dla skutecznego zarządzania i opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego,
 - o utworzenie regionalnej fundacji dziedzictwa kulturowego,
 - o kreacja regionalnej instytucji badań i dokumentacji zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego,
 - o stworzenie i zapewnienie powszechnego dostępu do elektronicznych baz informacji o zabytkach.
- Podniesienia poziomu opieki nad zbiorami, poprzez:
 - o poprawę wskaźników społecznego odbioru oferty muzeów,
 - o unowocześnienie instytucji opieki nad zbiorami,
 - o kształtowanie wizerunku muzeów w tym wykorzystanie środków informatycznych dla rozwoju muzeów,
 - o wykonywanie prac studialnych i projektowych, w tym systematyczne opracowywanie kompleksowych ofert inwestycyjnych,
 - o zwiększenie roli uczelni wyższych w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

3. Rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Wskaźniki osiągnięć:

- powierzchnia zrewitalizowanych terenów (ożywionych gospodarczo)

Najważniejsze działania wynikające z przygotowanych i zaakceptowanych społecznie programów rewitalizacji:

- adaptacja obiektów i terenów przemysłowych, powojkowych i pogórnich do nowych funkcji gospodarczych, kulturowych lub rekreacyjnych,

- dostosowywanie zdegradowanych obszarów dla potrzeb nowych inwestycji,
- powstawanie i rozwój – inkubatorów przedsiębiorczości, parków przemysłowych, technologicznych, centrów zaawansowanych technologii,
- rekultywacja zdegradowanych terenów z przeznaczeniem na cele publiczne,
- tworzenie sieci współpracy instytucji użyteczności publicznej, mieszkańców, przedsiębiorców,
- poprawa infrastruktury komunikacyjnej,
- rozbudowa i unowocześnienie infrastruktury technicznej,
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej przy wykorzystaniu zabytkowych obiektów,
- rozbudowa i modernizacja infrastruktury społecznej,
- przedsięwzięcia modernizacyjne w budownictwie mieszkaniowym,
- działania w zakresie bezpieczeństwa publicznego.

W „Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020” kwestie ochrony i zagospodarowania zabytków wyróżniono w Obszarze 3 - Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego.

Celem strategicznym Obszaru jest wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury.

Działania podejmowane w zakresie opieki nad regionalnym dziedzictwem kulturowym oraz przyrodniczym oraz ochrony i kształtowania krajobrazu obejmować będą m.in.

- poprawę stanu i sposobu użytkowania zabytków oraz przeciwdziałanie procesowi ich degradacji,
- ochronę i kształtowanie zabudowy historycznych miast i miasteczek,

- ochronę tradycyjnej zabudowy regionalnej i układów ruralistycznych,
- powstrzymanie degradacji wartościowych krajobrazów kulturowych oraz dewastacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia,
- kształtowanie zrównoważonego krajobrazu architektonicznego,
- kompleksową rewitalizację obszarów zdegradowanych,
- zachowanie i rewaloryzację dziedzictwa kulturowego, w tym przywrócenie rzeczywistej wartości zniszczonym obiektom oraz ponowne określenie dla poszczególnych obiektów ich wartości zabytkowych, wskazanych do bezwzględneho zachowania,
- utrzymanie wielokulturowego bogactwa oraz tożsamości lokalnej i regionalnej szczególnie poprzez wspieranie regionalnego folkloru, tradycji i sztuki ludowej,
- funkcjonalne zarządzanie kulturą i dziedzictwem kulturowym, w tym rozwój partnerstwa sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego,
- badanie i dokumentowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego,
- poprawę funkcjonowania instytucji opieki nad zabytkami,
- wdrożenie mechanizmów włączających wartości dziedzictwa w obieg gospodarczy,
- ochronę, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych,
- zapobieganie degradacji i ochronę zasobów dziedzictwa przyrodniczego regionu,
- stworzenie systemu oraz procedur zarządzania dziedzictwem przyrodniczym,
- zintegrowaną ochronę krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie wysokiego poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego,
- kształcenie oraz doskonalenie kadr w obszarze zarządzania kulturą i dziedzictwem kulturowym,

- inicjowanie i wspieranie działań mających na celu podnoszenie społecznej świadomości i wrażliwości w zakresie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego – zarówno zabytków, jak i obiektów kultury współczesnej, a także podejmowanie działań na rzecz poprawy poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego,
- promocja na rzecz ochrony i wykorzystania dziedzictwa regionalnego dla rozwoju gospodarczego regionu oraz aktywizacji użytkowników wartościowych obiektów, zarówno zabytków, jak i dóbr kultury współczesnej, do inwestowania we własne nieruchomości i adaptacji ich do nowych funkcji.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Głównym celem dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa małopolskiego jest cel strategiczny B.4. Kształtowanie krajobrazu kulturowego. Zawiera on następujące działania:

- B.4.1. Stworzenie systemu ochrony krajobrazu kulturowego;
- B.4.2. Zapobieganie rozproszaniu osadnictwa;
- B.4.3. Ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich;
- B.4.4. Ochrona tradycyjnych form gospodarowania, szczególnie na terenach
- górskich;
- B.4.5. Ochrona zabytków i rewitalizacja starej zabudowy;
- B.4.6. Humanizacja blokowisk.

Ochrona, utrzymanie i przywracanie zasobów dziedzictwa kulturowego nastąpi poprzez:

- ustanawianie nowych form ochrony zasobów kulturowych takich jak parki kulturowe;
- obejmowanie ochroną w studiach uwarunkowań i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wartościowych obiektów i zespołów znajdujących się poza rejestrem zabytków, w tym zabytków inżynierii;
- egzekwowanie zaleceń konserwatorskich oraz prawidłowości procesu rewaloryzacji i użytkowania obiektów zabytkowych;
- opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych łączących ochronę z wykorzystaniem gospodarczo-społecznym;
- opracowanie i prowadzenie programów ochrony obiektów zabytkowych architektury regionalnej;
- opracowanie programu dotyczącego ochrony zespołów architektury militarnej i pól bitewnych oraz miejsc wydarzeń historycznych, w tym martyrologii;
- kształtowanie świadomości społeczeństwa o wartości zasobów zabytkowych oraz wartościach regionalnych;
- dokumentowanie i opracowywanie pod względem naukowym zasobów dziedzictwa kulturowego;
- ochrona dorobku mniejszości etnicznych;
- stwarzanie warunków do rozwoju kultur subregionalnych w celu integracji społeczności rozdzielonych granicami administracyjnymi.

Wykorzystanie i udostępnianie zasobów dziedzictwa kulturowego nastąpi poprzez:

- tworzenie ofert inwestycyjnych i poszukiwanie inwestorów proponujących wykorzystanie zasobów w sposób nie kolidujący z charakterem i pierwotną funkcją obiektów;

- prowadzenie działań promocyjnych, organizacyjnych dla podniesienia świadomości społeczeństwa odnośnie znaczenia i wartości obiektów zabytkowych, a także możliwości ich wykorzystania.

Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja historycznych układów przestrzennych nastąpi poprzez:

- opracowanie programów kompleksowej rewaloryzacji zespołów staromiejskich z zachowaniem wymogów konserwatorskich przy zapewnieniu im doboru właściwych funkcji oraz zapobieganiu zagrożeniom wynikającym z oddziaływania układów komunikacyjnych;
- podejmowanie działań rewaloryzacyjnych zespołów staromiejskich wg priorytetów wynikających z ich wartości;
- promowanie wzorów gospodarowania w centrach historycznych miast i miasteczek;
- obejmowanie kompleksową rewaloryzacją zespołów urbanistycznych i ruralistycznych w obrębie proponowanych rezerwatów i parków kulturowych;
- eksponowanie i odtwarzanie w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych takich jak wieże kościołów, klasztorów, zamków ratuszy oraz wkomponowywanie nowych;
- przeciwdziałanie tendencjom do rozpraszania zabudowy wsi oraz powstawania ciągów zabudowy wzdłuż dróg powodujących łączenie się odrębnych miejscowości.

Zachowanie i ochrona krajobrazu kulturowego nastąpi poprzez:

- obejmowanie ochroną w formie rezerwatów kulturowych terenów o wybitnych walorach kulturowych;
- obejmowanie ochroną w formie parków kulturowych terenów o wysokich walorach kulturowych;
- zagospodarowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o czytelnej formie krajobrazowej w celach dydaktycznych, turystycznych i naukowych;

- powstrzymanie zanikania specyficznych i wyjątkowych form krajobrazu poprzez znalezienie dla nich nowych funkcji i sposobów utrzymania;
- stworzenie programu ochrony zabytków architektury drewnianej i historycznego krajobrazu naturalno-kulturowego polan gorczańskich oraz ich promocji jako produktu turystycznego;
- wspieranie tradycyjnych form rolnictwa na terenach górskich, w tym hodowli owiec.

Zachowanie, ochrona i kształtowanie architektury regionalnej nastąpi poprzez:

- utrzymanie zróżnicowania regionalnego krajobrazu architektonicznego (Podhale, Orawa, Spisz, Pogórze, Ziemia Krakowska);
- ochrona najcenniejszych obiektów „in situ” oraz rozwoju muzeów typu skansenowskiego;
- obejmowanie w studiach uwarunkowań i planach zagospodarowania przestrzennego problematyki form zabudowy tradycyjnej oraz egzekwowanie nawiązywania nową architekturą do lokalnych form i materiałów;
- podnoszenie świadomości o wartości architektury regionalnej;
- tworzenie programów pomocy w zachowaniu i konserwacji zabytkowych obiektów architektury regionalnej.

Zachowanie, ochrona i rewaloryzacja obiektów i zespołów o najwyższej randze i szczególnym znaczeniu dla kultury narodowej nastąpi poprzez:

- wytypowanie obiektów zabytkowych o randze regionalnej i krajowej;
- podejmowanie działań na rzecz wpisania na listę światowego dziedzictwa natury i kultury UNESCO obiektów o najwyższej randze;
- podejmowanie prac dla wytypowania i weryfikowania listy obiektów mogących potencjalnie spełniać warunki wpisu na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Zachowanie i ochrona niematerialnych wartości kulturowych, stanowiących o tożsamości regionu nastąpi poprzez:

- podjęcie prac na rzecz inwentaryzacji zasobów niematerialnych (miejsce kultu, szlaków pielgrzymkowych, ośrodków tradycji, obyczajów i obrzędów);
- promowanie imprez kultywujących tradycję, regionalny strój, obrzędy;
- wspieranie zanikających zawodów;
- wykorzystanie niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego w ofercie turystycznej województwa.

Podjęmowanie działań organizacyjnych, badawczych i promocyjnych poprzez:

- inicjowanie i wspieranie współpracy między samorządami na rzecz ochrony i promocji zasobów kulturowych;
- wspieranie współpracy w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego pomiędzy służbami konserwatorskimi i samorządami;
- wspieranie wydawnictw i autorów publikujących problematykę kultury i tradycji regionu;
- podejmowanie działań na rzecz komputeryzacji obiektów wpisanych do rejestru i ewidencji zabytków oraz upowszechnianie wiedzy na ten temat m.in. przez strony www;
- wspieranie organizacji imprez regionalnych popularyzujących materialne lub niematerialne zasoby kulturowe regionu.

Integracja ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego poprzez:

- obejmowanie ochroną krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z założeniami urbanistycznymi, ruralistycznymi i architektonicznymi;
- wykorzystanie wartości kulturowych dla rozwoju gospodarczego regionu;
- opracowanie katalogu ofert kulturowych województwa;

- wspieranie podmiotów gospodarczych zainteresowanych ochroną i konserwacją oraz wykorzystaniem obiektów zabytkowych;
- promocja produktu kulturowego Małopolski na rynku krajowym i zagranicznym.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OCHRONY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO MAŁOPOLSKI

Program został przyjęty uchwałą nr XXXVII/469/05 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 3 października 2005 r. Głównym celem Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Małopolski poprzez określenie podstawowych warunków i determinant organizacyjnych, finansowych i edukacyjnych, które temu służą, a także racjonalne korzystanie z zasobów dziedzictwa kulturowego.

Program wyróżnia trzy cele strategiczne wraz z przyporządkowanymi im priorytetami:

1. Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa kulturowego:

- Priorytet 1: odnowa miejska
- Priorytet 2: odnowa zasobów wiejskich
- Priorytet 3: rozwój instytucji opieki nad zabytkami

2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- Priorytet 1: kształtowanie struktur przestrzennych

3. Dziedzictwo żywe - promocja, edukacja i dokumentacja walorów dziedzictwa kulturowego:

- Priorytet 1: prowadzenie marketingu małopolskiego dziedzictwa kulturowego.

Program służy także współpracy i podejmowaniu planowych działań przez władze regionu, samorządy lokalne, służby konserwatorskie, środowiska naukowe i badawcze oraz gestorów i właścicieli zabytkowych obiektów, a także osób zainteresowanych bezpośrednio kulturą i dziedzictwem znajdującym się na terenie Małopolski. Program zakłada wymierne efekty i rezultaty w postaci zwiększenia możliwości finansowania prac remontowych i konserwatorskich w obiektach zabytkowych poprzez wykorzystanie i połączenie funduszy publicznych i środków z sektora prywatnego, indywidualnych darczyńców oraz dostępnych funduszy krajowych i zagranicznych, w tym funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI W MAŁOPOLSCE NA LATA 2014 – 2017

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest obszernym dokumentem, który w sposób wyczerpujący porusza tematykę małopolskiego dziedzictwa kulturowego. Został on przyjęty uchwałą nr LI/822/14 przez Sejmik Województwa Małopolskiego dnia 26 maja 2014 r.

Celem opracowania jest stworzenie i wdrożenie nowego modelu rozwoju przestrzeni kulturowej, będącej przestrzenią spójną, innowacyjną, produktywną i kreatywną w dziedzinie nauki i kultury, wykorzystującą zasoby dziedzictwa kulturowego, która zapewni mieszkańcom Małopolski wysoką jakość życia w oparciu o pomyślność gospodarczą i szacunek dla dziedzictwa. Najważniejszym wyzwaniem pozostaje skorelowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa.

Zdefiniowana w ramach programu misja brzmi następująco: PRZESZŁOŚĆ PRZYSZŁOŚCI - ambitne i wieloaspektowe wskazywanie wartości krajobrazu kulturowego, a także zintegrowanie działań na rzecz wzmocnienia systemu ochrony i opieki nad regionalnym dziedzictwem oraz świadomego wykorzystywania jego zasobów dla rozwoju regionu i poprawy jakości życia mieszkańców.

Celem strategicznym jest zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla rozwoju gospodarczego regionu i zapewnienia wysokiej

jakości życia Małopolan. W ramach celu strategicznego wyznaczono 2 cele kierunkowe, w ramach których określono 5 priorytetów oraz 33 kierunki działań, stanowiące wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi:

Cel kierunkowy 1. Skuteczna ochrona regionalnej przestrzeni kulturowej i wartości kulturowych;

Priorytet 1. Zachowanie historycznej ciągłości i autentyczności regionalnego dziedzictwa kulturowego;

Priorytet 2. Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji i tożsamości regionalnej i lokalnej;

Cel kierunkowy 2. Funkcjonalne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową;

Priorytet 1. Aktywność społeczna i emocjonalne zaangażowanie w opiekę nad regionalnym i lokalnym dziedzictwem kulturowym;

Priorytet 2. Efektywne zarządzanie regionalnym dziedzictwem kulturowym;

Priorytet 3. Ekonomiczne zorientowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wyznaczono także propozycje konkretnych zadań programowych o randze ponadlokalnej (katalog otwarty), wynikające z przyjętych priorytetów i uwzględniające wyniki analizy strategicznej ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie, wytyczne dokumentów planistycznych i rekomendacje służb ochrony zabytków. Dotyczą one w szczególności: zabytków zagrożonych, wymagających prac ratunkowych, zabytków o znaczeniu regionalnym, posiadających duże znaczenie artystyczne i historyczne, obszarów zaproponowanych do objęcia ochroną prawną, a także zasobów dóbr kultury współczesnej zidentyfikowanych w województwie małopolskim.

Program zakłada współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, placówkami badawczymi, środowiskami naukowymi, podmiotami gospodarczymi i właścicielami lub użytkownikami zabytków - dla realizacji celów i zamierzeń określonych w swojej treści.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO POWIATU NOWOTARSKIEGO DO ROKU 2015

Strategia stanowi dokument strategiczny, który ukierunkowuje politykę Powiatu w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego w określonym czasie.

Strategia nie posiada zbyt wielu odniesień do ochrony dziedzictwa kulturowego, pewne elementy można znaleźć jedynie w Obszarze Edukacja i Kultura dla obszaru Edukacja i Kultura w którym jednym z celów jest Wyrównanie szans edukacyjnych w stosunku do innych regionów i państw z zachowaniem dziedzictwa kulturowego regionu. W ramach tego celu strategicznego znajduje się cel pośredni – Dziedzictwo kulturowe jest chronione i kultywowane.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU NOWOTARSKIEGO NA LATA 2013-2017

Program stwierdza, że realizacja przez powiat przypisanych zadań w zakresie ochrony zabytków jest składową wykonywania przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie ze wskazaniami powyższej ustawy program ma określić cele i zadania powiatu w zakresie ochrony jego zasobu kulturowego. Spora część z nich jest zbieżna z celami Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Czarny Dunajec. Należą do nich:

- 4) inicjowanie działań w celu aktywnej ochrony wybranych obiektów reprezentujących tradycyjną drewnianą zabudowę wiejską;
- 5) podnoszenie atrakcyjności dla potrzeb społeczeństwa, promocji regionu, turystycznych, edukacyjnych;
- 6) wspieranie inicjatyw mających na celu zwiększenie ilości środków finansowych przeznaczanych na ochronę dziedzictwa kulturowego;

- 7) zwiększanie aktywności mieszkańców powiatu w zakresie opieki nad zabytkami;
- 9) objęcie ochroną obszarów szczególnie cennych pod względem kulturowym, krajobrazowym i przyrodniczym.

Priorytetem w działaniach na rzecz ochrony zabytków na terenie powiatu nowotarskiego powinna być: ochrona architektury drewnianej sakralnej, zagrodowej oraz uzdrowiskowej; ochrona zespołów przyrodniczo - krajobrazowych Dunajca, Niedziczanki, Białki, Czarnej Orawy oraz Raby z dopływami; ochrona i rewaloryzacja architektury obronnej oraz kapliczek i krzyży przydrożnych.

Zadania powiatu nowotarskiego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zbieżne z celami Gminnego Programu można podzielić na:

- 1) inicjowanie działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami
 - b) edukacja oraz informowanie o przepisach dotyczących zabytków;
 - c) organizowanie obchodów tradycyjnych świąt i zwyczajów kultywujących tradycję regionu;
 - e) promowanie zasobu dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazowego powiatu;
 - f) inicjowanie tworzenia nowych szlaków turystycznych promujących unikatowe walory kulturowe i krajobrazowe powiatu;
 - g) inicjowanie i wspieranie realizacji przedsięwzięć związanych z tworzeniem nowych tras spacerowych i rowerowych powiązanych z zespołami zabytkowymi na terenie powiatu.
- 3) Zadania w zakresie dokumentacji i badań:
 - a) Wspieranie przedsięwzięć mających na celu kolekcjonowanie i dokumentowanie materiałów i informacji historycznych dotyczących zasobu dziedzictwa kulturowego powiatu nowotarskiego.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ROZWOJU GMINY CZARNY DUNAJEC NA LATA 2014-2020

W obowiązującej strategii rozwoju do realizacji przyjęto projekty i zadania zebrane w jednym z Obszarów priorytetowych dokumentu tj. : Turystyka i dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe. Celem strategicznym ww. priorytetu jest: Rozwój potencjału turystycznego gminy i wzrost liczby turystów. W przedmiotowym celu strategicznym zawierają się 4 cele operacyjne.

Bezpośrednio związany z Programem Opieki Nad Zabytkami jest cel 4: „Dbłość o dziedzictwo przyrodniczo-kulturowe gminy zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju”.

Na podstawie tego celu operacyjnego przyjęto kierunki interwencji takie jak:

- Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków oraz gminnego programu opieki nad zabytkami,
- Ochrona i restauracja zabytków na terenie gminy,
- Opracowanie koncepcji rozwoju i zagospodarowania turystycznego miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie w gminie np. Chochółowa, torfowisk Orawsko-Nowotarskich i innych,
- Wykonanie dojazdów przeciwpożarowych do torfowisk oraz wykonanie zbiorników przeciwpożarowych,
- Utrzymanie wielokulturowego bogactwa oraz tożsamości lokalnej i regionalnej,
- Wdrożenie mechanizmów włączających wartości dziedzictwa w obieg gospodarczy,
- Zintegrowana ochrona krajobrazu kulturowego i środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie wysokiego poziomu estetycznego otoczenia i ładu przestrzennego,
- Zapobieganie degradacji i ochrona zasobów dziedzictwa przyrodniczego

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY CZARNY DUNAJEC

Studium stwierdza, że w myśl przepisów ustawy o ochronie dóbr kultury ochronie, rozumianej jako zapewnienie warunków utrzymania zespołów i obiektów w dobrej kondycji technicznej, artystycznej oraz ekspozycji w krajobrazie podlegają przede wszystkim obiekty wpisane do rejestru zabytków. Rejestr zabytków obejmuje następujące obiekty:

- Wieś Chochółów jako układ ruralistyczny i architektoniczny (decyzja z dnia 25.10.1965 r., Nr Księgi A - 8 - decyzja obejmuje ochroną układ dróg i zabudowę wsi).

- Indywidualne obiekty zabytkowe wsi Chochółów (głównie domy i zagrody) objęte 115 decyzjami wydanymi w większości w latach 1985-87.

Obok obiektów wpisanych do rejestru zabytków istnieje znaczna ilość (ponad 1000) obiektów ujętych w ewidencji zabytków, z których większość stanowią domy (chałupy) i zagrody wiejskie. Należy zaznaczyć, że faktyczna liczba tych obiektów jest z pewnością wyraźnie niższa, gdyż ewidencja zabytków nie była w ostatnich latach aktualizowana i nie uwzględnia procesów postępującej wymiany substancji budowlanej.

Spośród najbardziej znaczących obiektów wymienić należy: zespoły kościelne w Czarnym Dunajcu i Odrowążu (obejmujące budynek kościoła wraz z ogrodzeniem, bramką, kostnicą bądź kaplicami) oraz kościoły w Chochółowie, Piekielniku, Pieniążkowicach, Podszklu i Cichem-Miętustwie.

O tradycyjnym charakterze krajobrazu gminy decydują również licznie rozsiane przy drogach krzyże, figury i kapliczki. Warto wspomnieć również o charakterystycznych dla tych okolic wolnostojących drewnianych dzwonnicach wiejskich (Czerwienne, Koniówka, Podczerwone) i przydomowych piwnicach w postaci oddzielnych budynków z użytkowym, drewnianym piętrem.

W myśl ustawy o ochronie dóbr kultury przedmiotem ochrony jest również krajobraz kulturowy, który tworzą:

- historia zasiedlenia, której efektem są zespoły osadnicze o historycznym, zachowanym jeszcze często z czasów lokacji planie (układ wsi, sieć drożna, zasady kształtowania siedlisk, skala wsi, rozłóg pól),
- pomniki architektury i budownictwa,
- przestrzeń otwarta pól uprawnych i łąk, o historycznych podziałach tworzących rozłóg pól,
- ślady dawnej gospodarki – pozostałości folwarków, przemysłu ludowego,
- mała architektura – kapliczki, krzyże,
- pomniki historii,
- obiekty reprezentujące tradycyjną zabudowę zagrodową.

Strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej wyznaczona została wokół zespołu zabudowy regionalnej wsi Chochółów. Ponadto obowiązujący plan zagospodarowania przestrzennego gminy wyznacza strefy nadzoru konserwatorskiego wokół zespołów kościelnych we wsiach: Odrowąż, Piekielnik, Pieniążkowice, a także wokół nowej zabudowy Chochółowa.

Waloryzacja środowiska kulturowego gminy Czarny Dunajec prowadzi do następujących wniosków:

- unikatowe wartości kulturowe wsi Chochółów związane zarówno z dziedzictwem materialnym jak i znaczeniem historycznym, kwalifikują do zalecenia konserwacji jako kierunku działań ochronnych i proponowanej formy ochrony w postaci rezerwatu kulturowego;
- wyjątkowe wartości kulturowe wsi Czarny Dunajec w powiązaniu z ochroną środowiska przyrodniczego (torfowiska) wskazują na integrację jako pożądany kierunek zabiegów ochronnych propozycję parku kulturowego jako właściwej formy ochrony;
- wysokie walory krajobrazu kulturowego o charakterze tradycyjnym we wsiach: Ciche, Czerwienne, Koniówka, Odrowąż, Piekielnik, Podszkle, Ratułów i Stare Bystre wskazują na celowość powołania tam stref ochrony konserwatorskiej;
- na terenie gminy w umiarkowanym stopniu występują wartości etnograficzne w postaci zachowanych tradycyjnych zwyczajów oraz miejscowego rzemiosła ludowego;
- słabe rozpoznanie archeologiczne nie ujawniło jak dotychczas istotnych wartości w tym zakresie.

W końcowej części studium wskazuje podstawowe priorytety w polityce gminnej dotyczącej ochrony dziedzictwa kulturowego. Działania w zakresie ochrony dóbr kultury powinny dotyczyć:

- objęcia stałą ochroną wszystkich zespołów zabytkowych oraz pojedynczych obiektów, które z racji posiadanej wartości historycznej i artystycznej powinny być zachowane dla przyszłych pokoleń. Dotyczy to przede wszystkim obiektów wpisanych do rejestru zabytków, a także ujętych w ewidencji zabytków;

- właściwego wykorzystania obiektów zabytkowych w dostosowaniu do aktualnych potrzeb, lecz w sposób nie kolidujący z ich charakterem i nie zagrażający substancji zabytkowej;
- utrzymania określonych warunków przyrodniczych, widokowych, funkcjonalnych, głównie w zakresie ochrony naturalnego otoczenia zabytku lub zespołu (przedpola widokowego, zieleni towarzyszącej);
- regulacji w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zagadnień kształtowania formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do tradycyjnej zabudowy regionu.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY CZARNY DUNAJEC

6.1 CHARAKTERYSTYKA OGÓLNA GMINY

Obszar gminy Czarny Dunajec pod względem administracyjnym znajduje się w południowej części województwa małopolskiego, w powiecie nowotarskim. Jest jedną z większych samorządowych jednostek administracyjnych województwa małopolskiego. Graniczy od zachodu, północy i wschodu z innymi gminami powiatu nowotarskiego (Jabłonka, Raba Wyżna, Nowy Targ, Szaflary), natomiast od południa z gminami powiatu tatrzańskiego (Biały Dunajec, Poronin, Kościelisko).

Według danych z końca 2013 roku gminę zamieszkiwało 21 985 osób, co przy powierzchni wynoszącej 217,35 km² daje gęstość zaludnienia wynoszącą ponad 101 osób/km². Gmina charakteryzuje się bardzo dużym udziałem użytków rolnych (blisko $\frac{3}{4}$ powierzchni) oraz niewielkim lasów w powierzchni ogólnej (około 15%). Gmina składa się z 15 sołectw, spośród których najwięcej ludności zamieszkuje sołectwo Czarny Dunajec – około 4000 osób. Do większych sołectw należą także: Ciche, Piekielnik oraz Ratułów.

Na terenie gminy, w granicach Centralnych Karpat Zachodnich wyróżnia się mniejsze regiony geograficzne. Są to: Pogórze Gubałowskie, Kotlina Orawska oraz Kotlina Nowotarska. Z kolei Zewnętrzne Karpaty Zachodnie reprezentują wzniesienia Beskidu Orawsko-Podhalańskiego. Warto również nadmienić, że teren zajmowany przez gminę Czarny Dunajec jest położony na pograniczu dwóch krain historyczno-etnograficznych – Orawy (na zachodzie) i Podhala (na wschodzie), gdzie do dnia dzisiejszego wzajemnie przenikają się pewne odmienności kulturowe.

Jeśli chodzi o uwarunkowania przyrodnicze, to cechą charakterystyczną krajobrazu gminy są tereny torfowe, którymi są przede wszystkim torfowiska wysokie typu alpejskiego, zwane puściznami. Stanowią one niewątpliwie bezcenny ewenement przyrodniczy nie mający precedensu w terenach górskich Europy, który przechował świat roślin sprzed setek tysięcy lat.

Podstawowy układ drogowy gminy tworzą drogi wojewódzkie, powiatowe i gminne. Do najważniejszych szlaków należą drogi wojewódzkie nr 957 oraz 958.

Mapa gminy i położenie gminy Czarny Dunajec na tle powiatu nowotarskiego

GMINA CZARNY DUNAJEC

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY CZARNY DUNAJEC

Historyczne początki miejscowości sięgają połowy XVI w. Prawdopodobnie jednak osadnictwo na tym terenie rozwijało się już od XIII w. i było związane z działalnością zakonu cystersów. Na podstawie dokumentu z lustracji królewsczych w

1564 r. wynika, że Czarny Dunajec został lokowany prawdopodobnie jeszcze przed 1552 r. z inicjatywy Prokopa Pieniążka. Zasadźcą i pierwszym sołtysem był Tomasz Miętus, który wraz z synem zajął się wykarczowaniem lasu pod przyszłą osadę. Własnym kosztem wybudował także pierwszy drewniany kościółek p.w. Świętej Trójcy. W 1605 r. przekazał sołectwo swemu synowi Klemensowi i wnukowi Sebastianowi. Starosta nowotarski Adam Kazanowski odkupił w 1641 r. je od Klemensa Miętusa i przekształcił w dobra folwarczne. Za panowania króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego folwark czarnodunajecki nadano weteranom wojennym Teodorowi Sulimie i Janowi Pawęckiemu. Ze względu na korzystne położenie geograficzne Czarny Dunajec dość szybko rozwijał się w tym czasie. Leżał bowiem przy ważnym szlaku handlowym wiodącym z Krakowa na Orawę i dalej na Węgry.

Z miejscowości tej pochodził Stanisław Lętowski, przywódca buntu chłopskiego w latach 1624 - 1633 zwróconego przeciwko staroście Mikołajowi Komorowskiemu, który słynął z okrucieństwa i wyzysku poddanych chłopów. Za udział w powstaniu pod wodzą Kostki Napierskiego, został stracony na krakowskich Krzemionkach 28 VI 1651 r. W czasie potopu szwedzkiego mieszkańcy sołectwa czynnie uczestniczyli także w obronie Polski. W 1670 r. Stanisław Buchański dowodził góralami w powstaniu chłopskim w bitwie pod Nowym Targiem.

W XVII w. właścicielami folwarku i ziem do niego przyległych byli Ratułowscy. W 1753 r. z powodu braku zadowalających dochodów dobra czarnodunajeckie sprzedano w całości w drodze licytacji okolicznym chłopom. Po rozbiorach w 1769 r. znalazły się one pod zaborem austriackim i zostały przejęte na własność przez cesarstwo, a następnie wystawione na sprzedaż. „Dominium Czarny Dunajec”, w skład którego weszły wsie: Ciche, Chochołów, Czarny Dunajec, Dzianisz, Podczerwone, Witów i Wróblówka, kupił w 1819 r. Jan Pajączkowski. Górale za pośrednictwem pełnomocnika, ks. Józefa Szczurowskiego odkupili od Pajączkowskiego dobra dworskie, gdyż chcieli uniezależnić się od dworu i powiększyć swe grunty.

Po pożarze w roku 1787, kiedy spłonęła prawie połowa budynków mieszkalnych w Czarnym Dunajcu, ukształtował się nowy plan jego zabudowy. Rozszerzył się zarazem obszar wsi, która zajmowała tereny na zachodnim (lewym) brzegu Czarnego Dunajca i między jego ramionami.

W okresie zaborów rosła ranga i znaczenie Czarnego Dunajca w lokalnej gospodarce. Na podstawie przywileju z 31 I 1831 r. wieś otrzymała prawo odbywania targów co tydzień, a jarmarków sześć razy do roku. 21 IX 1846 r. liczbę jarmarków zwiększono do 13 rocznie w nagrodę za stłumienie powstania chochołowskiego. Dwa lata później mieszkańcom wsi dali się we znaki żołnierze rosyjscy, którzy mieli pomóc Austrii w walkach przeciw Koszutowi. Doszło wówczas do grabieży i spustoszenia miejscowości.

W drugiej połowie XIX w. sytuacja materialna ludności ulegała ciągłemu pogorszeniu. Do głównych przyczyn należał zwiększający się przyrost naturalny, który niósł ze sobą podział gruntów i rozdrobnienie gospodarstw rolnych. W 1857 r. w Czarnym Dunajcu mieszkało 1986 mieszkańców, a w 1890 – 2445 mieszkańców. Ważnym czynnikiem był także wielki pożar w 1859 r., w wyniku którego spłonął prawie cały Czarny Dunajec. Ludzie próbowali się utrzymać szukając sezonowej pracy na Węgrzech. Spora grupa wyemigrowała do Stanów Zjednoczonych. Spowodowało to napływ kapitału i w konsekwencji rozwój ekonomiczny miejscowości. W 1880 r. zaczęto ją zaliczać do miast. W tym czasie działał tu urząd pocztowy, urząd podatkowy, sąd powiatowy, apteka i szkoła. W 1904 r. przedłużono linię kolejową z Nowego Targu. W dwudziestoleciu międzywojennym następował powolny upadek znaczenia Czarnego Dunajca, czego przejawem było odebranie mu praw miejskich w 1934 r.

W zabudowie zachowano pierwotny układ planu z rynkiem pośrodku, który został otoczony pasmem budynków mieszkalnych oraz zabudowań gospodarczych. Domy były drewniane, w stylu góralskim z elementami architektury podgórskiej. W roku 1853 wieś awansuje i zostaje zaliczona w poczet miasteczek. Oprócz kościoła i plebanii znajdują się tu: budynek dla straży skarbowej i urzędu powiatowego oraz koszary żandarmerii. Przeważała zabudowa parterowa, część budynków stanowiły domki z niewielkim piętrem. Mimo obecności cegielni większość stanowiła zabudowa drewniana, zgodna z tradycją. Ważnym elementem krajobrazowym były ogrody, otaczające domy mieszkalne. Drewniana zabudowa była bardzo podatna na pożary, których Czarny Dunajec przeżył dość dużo (m.in. w 1859, 1860, 1896 i 1906 roku). Dopiero pod koniec XIX wieku w miejscowości zaczęto budować większą liczbę domów murowanych. Miało to przede wszystkim związek z korzystnym, przygranicznym położeniem oraz dzięki wzrostowi zamożności mieszkańców (głównie z racji powrotów z emigracji zarobkowej). Mniej więcej w tym samym czasie przystąpiono do regulacji ulic oraz, zgodnie z panującą w owym czasie w Galicji

tendencją, do upiększania wyglądu miasteczka. Powstało zajmujące się tym towarzystwo, Rada Gminna wykupywała tereny w celu zachowania harmonijnej kompozycji miejscowości (przede wszystkim w rejonie Rynku). Sadzono nowe drzewa i aleje, powstał park ludowy, dbano również o obiekty zabytkowe. Około 1903 roku rozpoczęto budowę linii kolejowej i stacji.

Po I wojnie światowej nastąpił stopniowy rozwój miasteczka. Dominującą sferą gospodarki było rolnictwo oraz handel, ważną rolę odgrywało również wydobywanie torfu. Mimo budowania coraz większej liczby murowanych domów Czarny Dunajec i okoliczne wsie nadal nawiedzane były przez pożary (mimo powstania placówki straży pożarnej). Do tego dochodziło ciągle zagrożenie wylaniem potoku Czarny Dunajec, głównie w okresach intensywnych opadów. Najbardziej katastrofalne powodzie miały miejsce w 1924 i 1934 roku. Mimo rozwoju budownictwa murowanego, zabudowa miejscowości nie była zbyt okazała. Dominowały domki parterowe, bardziej reprezentacyjne były przede wszystkim obiekty użyteczności publicznej oraz administracyjne (sąd, urząd pocztowy, bank spółdzielczy, czytelnia ludowa itd.). Jedynie w okolicach Rynku, stanowiącego centralny punkt miasteczka powstawały piętrowe budynki mieszkalne.

II wojna światowa wpłynęła bardzo niekorzystnie na rozwój Czarne Dunajca, do czego przyczyniły się również ciężkie zimy i klęski nieurodzaju ziemniaków. Wprowadzenie przez okupanta kartek żywnościowych dodatkowo uderzyło w mieszkańców i tak cierpiących głód i niedostatek, spowodowało też wzrost przemytnictwa i nielegalnego handlu. Czarny Dunajec został wyzwolony 29 stycznia 1945 roku, jednak ogromne zniszczenia w gospodarstwach rolnych, straty dobytku i w zasiewach oraz wywozy ludności spowodowały, iż miejscowość już nigdy nie powróciła do lat swojej świetności.

W latach okupacji hitlerowskiej mieszkańcy Czarne Dunajca doświadczyli wielu aktów terroru. Już w pierwszych dniach września zamordowano dwie osoby i spalono ok. 30 domów. Do końca wojny na czarnodunajckim cmentarzu rozstrzelano ok. 80 osób. Po wyzwoleniu przeniesiono szczątki pomordowanych do wspólnej mogiły, nad którą postawiono pomnik z napisem „Ku czci pomordowanych Polaków przez oprawców hitlerowskich w Czarnym Dunajcu od dnia 3 IX 1939 do dnia 29 I 1945 - Rodacy '.

Po wojnie miejscowość zachowała charakter rolniczy, a liczba jej mieszkańców oscylowała w granicach 3,5 tys. Obecnie Czarny Dunajec stanowi ośrodek turystyczno-wypoczynkowy z rozwijającą się infrastrukturą komunalną, bazą turystyczną i gastronomiczną. Znajduje się tutaj również drobny przemysł, żwirownie, zakłady pozyskiwania torfu oraz zakłady produkcji mas bitumicznych i sprzętu zootechnicznego.

6.2 ZABYTKI NIERUCHOME I KRAJOBRAZ KULTUROWY GMINY

CHOCHOŁÓW – jako jeden z obiektów wchodzących w skład szlaku architektury drewnianej w województwie małopolskim drewniana zabudowa Chochółowa, Muzeum Powstania Chochółowskiego w Chochółowie.

Ponadto zabytek klasy O – w skład których wchodzi zabytki i zespoły zabytkowe o najwyższej wartości artystycznej i kulturowej.

Do najważniejszych zabytków wpisanych do rejestru województwa małopolskiego należy układ ruralistyczny wsi Chochółów. Miejscowość Chochółów, której lokacja została zatwierdzona w 1592 r. w przywileju króla Zygmunta III, wydanym sołtysowi Bartłomiejowi Chochółowskiemu – stanowi do dzisiaj najbogatszy zespół budownictwa góralskiego, reprezentowanego najlepszymi przykładami zabytkowych chałup i zagród chłopskich. Chochółów to przykład zwarto zabudowanej ulicówki. Wszystkie chałupy ustawione są frontem do słońca i tzw. szczytem do ulicy, za nimi ukryte są budynki gospodarcze, skupione wokół dziedzińca. Chałupy, w przeważającej części XIX-wieczne, wyglądają jak nowe, dzięki zwyczajowi ich mycia, charakterystycznemu dla Chochółowa. Świetne proporcje chałup, bogato dekorowane szczyty, fragmenty rzeźbiarskie licznie występujące w poszczególnych domach, jak zdobione sosręby, odrzwia, pazdury, stolarka okienna i drzwiowa – stanowią jedyny w swym regionalnym wyrazie zespół, posiadający cechy rezerwatu, wymagający ścisłej ochrony z konserwatorskiego i etnograficznego punktu widzenia. Zabudowa starej części wsi stanowi żywy skansen ludowej architektury i jako zabytek klasy zerowej objęta jest ochroną konserwatorską i patronatem UNESCO.

Na terenie gminy Czarny Dunajec znajduje się wiele przykładów architektury sakralnej, które są cennymi, ciekawymi i wartymi poznania obiektami. Szczególna

uwagę warto zwrócić na większość kościołów ze względu na ich oryginalny styl architektoniczny, historię oraz zabytkowe wyposażenie:

- Kościół św. Jacka w Chochołowie z lat 1853-1866.
- Kościół Przenajświętszej Trójcy w Czarnym Dunajcu z lat 1863-1865.
- Kościół św. Rozalii w Podszklu z 1787 r.
- Kościół św. Marii Magdaleny w Odrowążu z lat 1825-31.
- Kościół św. Jakuba w Piekielniku z 1878 r.
- Kościół Matki Boskiej Bolesnej w Pieniążkowicach z 1900 r.
- Kościół Najświętszej Marii Panny Królowej Polski w Cichem-Miętustwie z lat 1924-1928.
- Kaplica Najświętszego Serca Pana Jezusa w Załucznem z lat 1930-31.

Stare, ale utrzymane w dobrym stanie XIX-wieczne drewniane dzwonnice słupowe z gontowym dachem możemy spotkać jeszcze w Koniówce, Cichem i Czerwiennem. Z kolei dużą grupę tworzą piękne, w większości XIX w., a z rzadka XVIII w., drewniane i murowane kapliczki oraz krzyże i figury. Rozsiane po całym obszarze gminy stanowią stały element tutejszego krajobrazu, któremu swoją osobliwością i formą nadają dodatkowo swoistego uroku. Spotkać je można w każdej wsi, przy głównych i polnych drogach, wśród starych drzew i na rozstaju dróg oraz w miejscach często przez ludzi uczęszczanych i zacisznych, a także w nieznanych i dawno przez nich zapomnianych.

Do istniejącej na Bachledowym Wierchu (Bachledówce) kaplicy i pustelni o.o. Paulinów z Jasnej Góry na odpoczynek często przyjeżdżali kardynał Stefan Wyszyński i metropolita krakowski Karol Wojtyła, późniejszy papież Jan Paweł II. Przywiązanie miejscowej ludności do chrześcijańskiej tradycji zaowocowało wzniesieniem w 1991 r. Sanktuarium Maryjnego na Bachledowym Wierchu. Popularna "Bachledówka" stała się centrum pielgrzymkowym dla okolicznej ludności. Wieża kościoła widoczna jest prawie z każdego miejsca gminy.

W Czarnym Dunajcu powstawały natomiast tzw. dworki czarnodunajeckie. Jest to przykład indywidualnego stylu budownictwa wyrosłego na gruncie podhalańskiej architektury drewnianej. Po wielkim pożarze wsi w 1859 r., zdolny i przedsiębiorczy majster budowlany zaczął stawiać zamożniejszym gospodarzom zamiast drewnianych domostw, trwalsze domy murowane. Te parterowe domki posiadają ładne i kształtne ganeczki, których trójkątne szczyty wspierają się na ciężkich kolumnach o szerokich cokółach.

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Chochółów	dom nr 4 (izba regionalna), A-494 z 29.05.1987 [A-702/M]
Chochółów	zagroda nr 4, A-411 z 22.01.1986 [A-703/M]
Chochółów	dom nr 5, A-381/85 z 28.12.1985 [A-704/M]
Chochółów	dom nr 6, A-495 z 29.05.1987 [A-705/M]
Chochółów	dom nr 8, A-496 z 29.05.1987 [A-706/M]
Chochółów	zagroda nr 10, A-385/85 z 28.12.1985 [A-707/M]
Chochółów	dom nr 12, A-404/85 z 28.12.1985 [A-708/M]
Chochółów	dom nr 13, A-396/85 z 28.12.1985 [A-709/M]
Chochółów	dom nr 14, A-382/85 z 28.12.1985 [A-710/M]
Chochółów	zagroda nr 16, A-383/85 z 28.12.1985 [A-711/M]
Chochółów	dom nr 20, A-441 z 24.01.1986 [A-712/M]
Chochółów	zagroda nr 21, A-430 z 24.01.1986 [A-713/M]
Chochółów	zagroda nr 22, A-384/85 z 28.12.1985 [A-721/M]
Chochółów	zagroda nr 23, A-432 z 24.01.1986 [A-714/M]
Chochółów	dom nr 24, A-380/85 z 28.12.1985 [A-715/M]
Chochółów	dom nr 28, A-393/85 z 28.12.1985 [A-716/M]
Chochółów	dom nr 31, A-420 z 24.01.1986 [A-717/M]
Chochółów	dom nr 32, A-406/85 z 28.12.1985 [A-718/M]
Chochółów	dom nr 33, A-395/85 z 28.12.1985 [A-719/M]
Chochółów	zagroda nr 34 i 35, A-227/77 z 27.06.1977 [A-720/M]
Chochółów	dom nr 37, A-497/87 z 29.05.1987 [A-722/M]
Chochółów	dom nr 38, A-498/87 z 29.05.1987 [A-723/M]
Chochółów	dom nr 43, A-405/85 z 28.12.1985 [A-724/M]
Chochółów	dom nr 44, A-409 z 22.01.1986 [A-725/M]
Chochółów	dom nr 45, A-431 z 24.01.1986 [A-726/M]
Chochółów	dom nr 46, A-426 z 24.01.1986 [A-727/M]
Chochółów	zagroda nr 47, A-425 z 24.01.1986 [A-728/M]
Chochółów	dom nr 51, A-427 z 24.01.1986 [A-729/M]
Chochółów	zagroda nr 55, A-410 z 22.01.1986 [A-730/M]
Chochółów	dom nr 56, A-423 z 24.01.1986 [A-731/M]

Chochołów	zagroda nr 59, A-421 z 24.01.1986 [A-732/M]
Chochołów	dom nr 60, A-429 z 24.01.1986 [A-733/M]
Chochołów	dom nr 61, A-416 z 24.01.1986 [A-734/M]
Chochołów	dom nr 62, A-424 z 24.01.1986 [A-735/M]
Chochołów	dom nr 63, A-415 z 24.01.1986 [A-736/M]
Chochołów	zagroda nr 66, A-414 z 24.01.1986 [A-737/M]
Chochołów	dom nr 67, A-413 z 24.01.1986 [A-738/M]
Chochołów	dom nr 68, A-412 z 24.01.1986 [A-739/M]
Chochołów	zagroda nr 75, A-230/77 z 27.06.1977 [A-740/M]
Chochołów	zagroda nr 80, A-451 z 30.07.1986 [A-741/M]
Chochołów	dom nr 84, A-452 z 30.07.1986 [A-742/M]
Chochołów	dom nr 86, A-453 z 30.07.1986 [A-743/M]
Chochołów	dom nr 90, A-454 z 30.07.1986 [A-744/M]
Chochołów	dom nr 91, A-458 z 30.07.1986 [A-745/M]
Chochołów	zagroda nr 92, A-479/87 z 01.03.1987 [A-746/M]
Chochołów	dom nr 94, A-485 z 01.03.1987 [A-747/M]
Chochołów	zagroda nr 95, A-229/77 z 27.06.1977 [A-748/M]
Chochołów	dom nr 96, A-475 z 30.12.1986 [A-749/M]
Chochołów	dom nr 98, A-480 z 01.03.1987 [A-750/M]
Chochołów	zagroda nr 101, A-228/77 z 27.06.1977 [A-751/M]
Chochołów	dom nr 102, A-482 z 01.03.1987 [A-752/M]
Chochołów	dom nr 103, A-481 z 01.03.1987 [A-753/M]
Chochołów	dom nr 114, A-474 z 30.12.1986 [A-754/M]
Chochołów	dom nr 115, A-473/86 z 30.12.1986 [A-755/M]
Chochołów	dom nr 116, A-472 z 30.12.1986 [A-756/M]
Chochołów	dom nr 117a, A-471 z 30.12.1986 [A-757/M]
Chochołów	dom nr 119, A-470 z 30.12.1986 [A-758/M]
Chochołów	dom nr 123, A-484 z 20.02.1987 [A-759/M]
Chochołów	zagroda nr 132, A-456/86 z 30.07.1986 [A-760/M]
Chochołów	dom nr 133, A-483 01.03.1987 [A-761/M]
Chochołów	dom nr 134, A-457 z 30.07.1986 [A-762/M]
Chochołów	dom nr 138, A-486 z 01.03.1987 [A-763/M]
Chochołów	dom nr 144, A-466 z 30.12.1986 [A-764/M]
Chochołów	dom nr 147, A-499 z 29.05.1987 [A-765/M]
Chochołów	dom nr 148, A-478 z 01.03.1987 [A-766/M]
Chochołów	zagroda nr 170, A-469 z 30.12.1986 [A-768/M]
Chochołów	dom nr 171, A-467 z 30.12.1986 [A-769/M]
Chochołów	dom nr 176, A-450 z 30.07.1986 [A-770/M]
Chochołów	dom nr 179, A-449 z 30.07.1986 [A-771/M]
Chochołów	dom nr 180, A-448 z 30.07.1986 [A-772/M]
Chochołów	dom nr 185, A-447 z 30.07.1986 [A-773/M]
Chochołów	dom nr 186, A-462 z 30.07.1986 [A-774/M]
Chochołów	dom nr 187, A-461 z 30.07.1986 [A-775/M]
Chochołów	dom nr 190, A-459 z 30.07.1986 [A-776/M]
Chochołów	dom nr 191, A-435 z 24.01.1986 oraz A-468 z 30.12.1986 [A-

	777/M]
Chochołów	dom nr 192, A-460 z 30.07.1986 [A-778/M]
Chochołów	dom nr 196, A-500 z 29.05.1987 [A-779/M]
Chochołów	zagroda nr 197, A-501 z 29.05.1987 [A-780/M]
Chochołów	zagroda nr 198, A-503 z 29.05.1987 [A-781/M]
Chochołów	dom nr 198a, A-502 z 29.05.1987 [A-782/M]
Chochołów	dom nr 200, A-504 z 29.05.1987 [A-783/M]
Chochołów	dom nr 201, A-428 z 24.01.1986 [A-784/M]
Chochołów	zagroda nr 202, A-505 z 29.05.1987 [A-785/M]
Chochołów	dom oraz kuźnia nr 204, A-439 z 24.01.1986 [A-786/M]
Chochołów	dom nr 205, A-433 z 24.01.1986 [A-787/M]
Chochołów	dom nr 206, A-434 z 24.01.1986 [A-788/M]
Chochołów	dom nr 209, A-417 z 24.01.1986 [A-789/M]
Chochołów	dom nr 210a, remiza straży, A-422 z 24.01.1986 [A-790/M]
Chochołów	dom nr 211, A-440 z 24.01.1986 [A-791/M]
Chochołów	dom nr 212, A-397/85 z 28.12.1985 [A-792/M]
Chochołów	zagroda nr 213, A-231/77 z 27.06.1977, A-507 z 29.05.1987 [A-793/M]
Chochołów	dom nr 214, A-398/85 z 28.12.1985 [A-794/M]
Chochołów	dom nr 215, A-419 z 24.01.1986 [A-795/M]
Chochołów	dom nr 216, A-399/85 z 28.12.1985 [A-796/M]
Chochołów	dom nr 217, A-418 z 24.01.1986 [A-797/M]
Chochołów	zagroda nr 218, A-386/85 z 28.12.1985 [A-798/M]
Chochołów	dom nr 219, A-506 z 29.05.1987 [A-799/M]
Chochołów	dom nr 220, A-400/85 z 28.12.1985 [A-800/M]
Chochołów	dom nr 221, A-401/85 z 28.12.1985 [A-801/M]
Chochołów	dom nr 222, A-392/85 z 28.12.1985 [A-802/M]
Chochołów	dom nr 223, A-508 z 29.05.1987 [A-803/M]
Chochołów	zagroda nr 225 a, A-389/85 z 28.12.1985 [A-804/M]
Chochołów	zagroda nr 226, A-390/85 z 28.12.1985 [A-805/M]
Chochołów	zagroda nr 227, A-391/85 z 28.12.1985 [A-806/M]
Chochołów	zagroda nr 229, A-377/85 z 28.12.1985 [A-807/M]
Chochołów	zagroda nr 231, A-379/85 z 28.12.1985 [A-808/M]
Chochołów	zagroda nr 232, A-394/85 z 28.12.1985 [A-809/M]
Chochołów	dom nr 234, A-378/85 z 28.12.1985 [A-810/M]
Chochołów	dom nr 235, A-402 z 28.12.1985 [A-811/M]
Chochołów	dom nr 236, A-388/85 z 28.12.1985 [A-812/M]
Chochołów	dom nr 237, A-387/85 z 28.12.1985 [A-813/M]
Chochołów	Wieś jako rezerwat urbanistyczny i architektoniczny A-268 z 25.10.1965 [A-701/M]

Źródło: Rejestr zabytków nieruchomych województwa małopolskiego

**WYKAZ OBIEKTÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W GMINNEJ EWIDENCJI
ZABYTEKÓW Z TERENU GMINY CZARNY DUNAJEC (wraz z nr kart GEZ) stanowi
załącznik do niniejszego Programu**

6.3 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Na terenie dzisiejszej gminy Czarny Dunajec osadnictwo rozwijało się od wielu wieków, o czym świadczą zlokalizowane na terenie gminy stanowiska archeologiczne. Na chwilę obecną w związku z faktem, iż gmina nie posiada zewidencjonowanych stanowisk w ramach gminnej ewidencji zabytków, wszelkie materiały dotyczące archeologii znajdują się w delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Nowym Targu.

Należy wszakże nadmienić, że istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne. W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych powinny być uzgadniane na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów

konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konieczność ochrony stanowisk archeologicznych ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, wyznaczonych stref ochrony stanowisk obowiązuje na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

W najbliższych latach w ramach aktualizacji gminnej ewidencji zabytków i na miarę dostępnych środków finansowych z budżetu gmina Czarny Dunajec przeprowadzi weryfikację zasobu archeologicznego i opracuje karty GEZ dla stanowisk archeologicznych.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Szczegóły na temat zabytków ruchomych z terenu gminy uzyskać można w archiwach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

6.5 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp.

Tradycyjna kultura ludowa Podhala stanowi przedmiot zainteresowania i fascynacji nie tylko badaczy. Każdy, kto zawędrował na ten skrawek ziemi, ulega urokowi górskiego krajobrazu i zachwycą się bogatym, wyrazistym i malowniczym folklorem jej mieszkańców. Górale posiadają silną regionalną tożsamość i są bardzo przywiązani do swojej tradycji, co sprawia, że kultura ta wciąż jest żywa. Miłośników folkloru do dziś gromadzą tradycyjne, doroczne imprezy kulturalne.

Gmina Czarny Dunajec przypisuje wielkie znaczenie zachowaniu wszelkich tradycji ludowych. Na terenie gminy działa szereg profesjonalnych zespołów góralskich zrzeszonych przy Centrum Kultury i Promocji oraz przy Oddziałach Związku Podhalań, a także kilkanaście muzyk podhalańskich. Jest to ewenement na skalę nie tylko krajową, tym bardziej, że kultura na tym terenie jest "żywa", autentyczna, nie zmieniona przez zawirowania historii, co jest rzadkością w całej Europie, gdzie wiele obrzędów i zwyczajów dopiero po ich zaginięciu jest wtórnie odkrywanych i prezentowanych turystom jako atrakcja.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zachowania obiektów zabytkowych oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT dla Gminy Czarny Dunajec. Stanowi ona podstawę dla celów strategicznych wymienionych w rozdziale 8.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe, bliskość Tatr i Zakopanego • Czystość środowiska • Zachowane charakterystyczne elementy krajobrazu kulturowego w postaci kilku układów ruralistycznych z zespołami zabudowy mieszkalnej oraz obiektami sakralnymi • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Dobre pokrycie gminy siecią szlaków turystycznych • Lokalizacja na terenie gminy niezwykle cennej wsi Chochołów • Zachowane obiekty sakralne oraz	• Zaniechania w zakresie stanu technicznego wielu obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Degradacja elementów historycznych układów przestrzennych przez lokalizację nowej zabudowy • Brak środków w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka liczba planów zagospodarowania przestrzennego i brak Lokalnego Programu Rewitalizacji

nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Historyczne układy ruralistyczne stanowiące element dziedzictwa niematerialnego • Dobre warunki dla rozwoju agroturystyki oraz rekreacji, w tym w obiektach zabytkowych • Dobra dostępność komunikacyjna gminy, bliskość miasta powiatowego Nowy Targ • Korzystna lokalizacja siedziby gminy, w centrum obszaru gminy, co wiąże się z jej dobrą dostępnością • Przygraniczne położenie gminy • Rozwinięta baza noclegowa • Działalność lokalnych organizacji samorządowych • Dobrze rozwinięta tożsamość regionalna • Kultura ludowa stanowiąca aktywny element życia ludności gminy • Gwara regionalna • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca informacje dotyczące historii oraz zabytków regionu	• Niepełne wykorzystanie walorów turystycznych gminy • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych i związany z tym brak fachowych opracowań • Zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Nieaktualna baza gminnej ewidencji zabytków • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak punktów informacji turystycznej • Problemy komunikacyjne nasilające się w okresie wzmożonego ruchu • Intensywny ruch samochodowy związany z korytarzem transportowym i rozwijającym się osadnictwem
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Rozwój turystyki jednodniowej oraz weekendowej • Szersza promocja walorów kulturowych Gminy • Wzrastająca świadomość	• Dalsza degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii

mieszkańców w zakresie poprawy estetyki budynków • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Rozwój szlaków turystycznych opartych na dziedzictwie kulturowym • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki czy Lokalny Program Rewitalizacji, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój organizacji pozarządowych w sferze dziedzictwa kulturowego • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej zabytków • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Małopolskiego	przy odnawianiu i remoncie obiektów zabytkowych • Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości lokalnej, związany ze zmianą stylu życia • Brak wsparcia władz państwowych w wielu aspektach polityki samorządowej, w tym brak wsparcia finansowego w zakresie obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w zakresie innych przepisów prawa powszechnie obowiązującego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Akty wandalizmu
--	--

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CZARNY DUNAJEC

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami z terenu Gminy. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jego dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a

także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów strategicznych, takich jak studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz strategia rozwoju gminy, a także dokumentów jednostek wyższego rzędu – powiatu oraz województwa.

W okresie obowiązywania perspektywy na lata 2012-2015 Gmina Czarny Dunajec przeprowadziła szereg inwestycji. Do najważniejszych należy zaliczyć prace finansowane ze środków własnych lub przy współudziale finansowym Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, takie jak:

- kolejne etapy remontu elewacji kościoła pw. św. Jacka w Chochołowie
- remont dachu budynku mieszkalnego w Chochołowie nr 33
- konserwacja kapliczki św. Jana Nepomucena w Chochołowie
- projekty szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych (przy współpracy z LGD),
- konserwacja figury Św. Barbary zlokalizowanej przy drodze na Nowy Targ,
- konserwacja żeliwnego krzyża w miejscowości Stare Bystre

Ważnym elementem stały się też prace nad charakterystycznymi dla terenu gminy kapliczkami przydrożnymi. Na inwestycje te pozyskano środki z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego w ramach konkursu „Kapliczka”.

Prace konserwatorskie i restauratorskie przeprowadzone z tych środków w latach 2012-2015:

- Kapliczka we Wróblówce (2014 r.)
- Figura Matki Boskiej Niepokalanej w Załucznem (2015 r.)

Realizacji doczekały się również cele związane z kulturą niematerialną. Gmina wspierała kultywowanie tradycji regionalnych, takich jak tradycyjne święta czy zwyczaje. Organizowano imprezy kulturalne, przeglądy muzyczne, teatralne, taneczne, corocznie ze wsparciem środków gminnych organizowano dożynki gminne. Przy okazji tego typu imprez promowani byli twórcy i artyści ludowi, stanowiący o sile miejscowej tożsamości regionalnej. Regularnie wspierana również była edukacja szkolna, aktywnie na rzecz propagowania lokalnej kultury działały jednostki gminne w postaci Gminnej Biblioteki Publicznej oraz Centrum Kultury i Promocji. Wspierano

również poprzez dotacje z budżetu różnego typu organizacje pozarządowe, których działalność polegała na wszelkiego rodzaju projektach związanych z promowaniem kultury regionalnej.

Gmina wydała szereg folderów informacyjnych i promocyjnych, dzięki którym poprawiła się baza informacji dla potencjalnych turystów, zrealizowała również ciekawe projekty multimedialne, dostępne w Internecie, jak choćby wirtualny spacer po Chocholowie. Jest to bardzo ważne w kontekście położenia gminy w pobliżu wielkich ośrodków turystycznych, takich jak Zakopane czy też Bukowina Tatrzańska. Odpowiednia promocja walorów gminy może przyczynić się do zachęcenia wypoczywających tam turystów do odwiedzin gminy Czarny Dunajec.

Wskazane poniżej założenia stanowią w dużej mierze kontynuację pierwszej perspektywy Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Część zapisów została zweryfikowana, wprowadzono też część nowych zadań.

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy	
Priorytet:	Działania:
Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze Strategią Rozwoju, studium oraz innymi dokumentami strategicznymi kreującymi politykę przestrzenną gminy	- w przypadku aktualizacji poszczególnych dokumentów należy wziąć pod uwagę postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego - dbałość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów
Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	- w przypadku uchwalania nowych miejscowych planów zagospodarowania niezbędne jest uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego
Stworzenie Lokalnego Programu Rewitalizacji oraz uwzględnianie w nim priorytetów ochrony zabytków	- opracowanie dokumentu ze szczególnym uwzględnieniem walorów kulturowych - pozyskiwanie środków unijnych w ramach działań rewitalizacyjnych

Przeznaczanie środków budżetowych w ramach rozdziału 92120 na prace rewaloryzacyjne przy zabytkach	- realizacja uchwały Rady Gminy w sprawie dofinansowania prac przy zabytkach
--	--

Należy zwrócić uwagę, iż gmina zrealizowała szereg inwestycji związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego w okresie obowiązywania poprzedniej perspektywy programu. Załączone do niniejszego dokumentu sprawozdanie potwierdza troskę władz gminy Czarny Dunajec o ochronę dziedzictwa kulturowego i fakt, że temat ten realizowany jest kompetentnie. W latach następnych planowane jest przeznaczenie dalszych środków z budżetu, na miarę finansowych możliwości gminy. Szczególnie istotną kwestią stanie się weryfikacja nieaktualnej gminnej ewidencji zabytków, co pozwoli na dokładne określenie zasobu zabytkowego.

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego gminy w rozwoju turystyki.

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie na terenie gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni (krajobrazów), miejsc (punktów widokowych), obiektów (parki, cmentarze, budowle, zespoły).	- identyfikacja najcenniejszych zabytków - opracowanie jednolitego systemu oznaczeń - odpowiednie wyeksponowanie najcenniejszych zabytków
Włączenie gminy w międzynarodowe i krajowe programy oraz szlaki turystyczne promujące zabytki	- przy współpracy z gminami sąsiednimi i partnerami z kraju i zagranicy
Opracowanie Strategii Rozwoju Turystyki, koordynującej procesy wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego w promocji i rozwoju turystyki ze szczególnym uwzględnieniem promocji gminy w okolicznych dużych ośrodkach turystycznych	- opracowanie dokumentu i jego aktualizacja - skierowanie oferty turystycznej dla turystów jednodniowych, którzy przyjadą np. z Zakopanego - utworzenie punktów informacji turystycznej lub mobilnych punktów informacyjnych (infokiosków)

Opracowanie mapy ukazującej zasoby i walory gminnego krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych; udostępnienie mapy w siedzibie urzędu i w siedzibach prowadzonych przez niego organów (dom kultury, Gminna Biblioteka Publiczna)	
Przygotowanie i druk folderów promujących walory krajobrazowe (zabytkowe i przyrodnicze) terenów gminy	- wraz z udziałem w targach, konferencjach bądź programach międzygminnych
Współpraca z mediami regionalnymi w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego, ze szczególną uwagą zwróconą na problematykę rewitalizacji zabytków.	- w tym działania marketingowe, przyciągające zarówno turystów, jak i inwestorów

CEL 3: Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Priorytet:	Działania:
Wprowadzanie zmian w gminnej ewidencji zabytków w oparciu o aktualizowany wykaz obiektów zabytkowych	- regularna aktualizacja gminnej ewidencji zabytków
Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci)	- przeprowadzenie inwentaryzacji terenowej dla poszczególnych typów obiektów -wpisanie najcenniejszych z nich do gminnej ewidencji zabytków
Inwentaryzacja cmentarzy i innych miejsc kultu	- przeprowadzenie dokładnych badań poszczególnych nekropolii
Działania związane z zachowaniem stanowisk archeologicznych z terenu gminy ze szczególnym uwzględnieniem stanowisk o własnej formie	- opracowanie gminnej ewidencji stanowisk archeologicznych -współpraca z WUOZ przy analizie zasobu zabytków archeologicznych

Okresowe przeglądy zabezpieczeń obiektów zabytkowych zgodnie z Gminnym programem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych	- aktualizacja programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych - określenie procedur przeciwdziałania zagrożeniom
Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji przedsięwzięć z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego	- identyfikacja wspólnych celów w Programie Opieki nad Zabytkami - realizacja wspólnych przedsięwzięć promujących najcenniejsze walory regionu
Poprawa dostępności do poszczególnych obiektów zabytkowych, w tym dla osób niepełnosprawnych	- odpowiednie oznakowanie na drogach i szlakach turystycznych - przystosowanie obiektów dla potrzeb osób z niepełnosprawnością

CEL 4: Bezpośrednie działania na rzecz ratowania obiektów zabytkowych oraz określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z ich wykorzystaniem

Priorytet:	Działania:
Podjęcie działań promocyjnych w celu znalezienia użytkowników dla zdegradowanych obiektów zabytkowych na terenie gminy; prowadzenie na oficjalnej stronie internetowej oferty inwestycyjnej	- regularna aktualizacja zawartości strony internetowej - promocja gminy na zewnątrz
Podejmowanie działań w zakresie ustalenia stanu prawnego nieruchomości zabytkowych opuszczonych przez poprzednich właścicieli (nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym)	

Przekazywanie informacji właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych o możliwościach korzystania z programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach	- opracowanie broszury przeznaczonej dla właścicieli - wypracowanie systemu zachęt w postaci ulg podatkowych i finansowych
Podjęcie działań zmierzających do uporządkowania zabytkowych nekropolii oraz obiektów małej architektury	- przeznaczenie środków budżetowych na uporządkowanie nekropolii - kontynuacja finansowania remontów obiektów małej architektury (np. kapliczek)
Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego (zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską), przy obiektach zabytkowych oraz ujętych w ewidencji gminnej (zwłaszcza jeśli chodzi o rozbudowy i przebudowy zmieniające bryłę budynków)	- działania we współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków

CEL 5: Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Priorytet:	Działania:
Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną w celu reaktywacji na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów	- udział w programach organizowanych przez Urząd Pracy lub dofinansowanych w ramach Programu Kapitał Ludzki - rozwinięcie idei ginących zawodów, typowych dla regionów wiejskich
Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie aktywizacji osób bezrobotnych przy bieżących pracach porządkowych i pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną konserwatorską w szczególności na terenie zabytkowych parków, cmentarzy	

itp.	
Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w obiektach zabytkowych	- informowanie właścicieli o możliwościach dofinansowania
Wspieranie rozwoju regionalnych galerii, izb pamięci, świetlic (np. istniejących izb historycznych)	- wsparcie dla wydawania publikacji regionalnych - organizacja konkursów wiedzy o regionie itd. - przeznaczanie dotacji z budżetu gminy dla organizacji pozarządowych z zakresu dziedzictwa kulturowego
Podnoszenie poziomu wyszkolenia pracowników gminnych zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego	- przeprowadzanie odpowiednich szkoleń

CEL 6: Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

Priorytet:	Działania:
Wprowadzenie elementów kultury regionalnej podczas imprez szerszego zasięgu	- promocja lokalnych artystów i twórców - promocja lokalnych zwyczajów, tradycji, kuchni itd.
Organizacja konkursu dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, najładniejszej wsi, gospodarstwa, ogrodu itp.	- ufundowanie nagród dla zwycięzców poszczególnych konkursów

Obejmowanie przez Wójta patronatem honorowym działań społecznych, których dochód przeznaczony jest na potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (zbiórki, akcje społeczne, loterie i inne)	- wykorzystanie zebranych środków zgodnie z założeniami Programu Opieki nad Zabytkami
Popularyzacja opieki nad zabytkami poprzez wszelkiego rodzaju konkursy promujące wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego oraz warsztaty i pokazy w zakresie tradycyjnych rzemiosł budowlanych	- we współpracy ze szkołami, bibliotekami, regionalistami itd.
Wprowadzenie do systemu edukacji szkolnej i przedszkolnej elementów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego swojego regionu	- organizacja wyjazdów bądź wycieczek w szczególnie ważne miejsca regionu - prezentacje i wystawy promujące region

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Czarny Dunajec powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Czarny Dunajec zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o

wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),

- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków wpisanych do rejestru zabytków, jak i będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,

- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania

opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym. Kwestię finansowania określa art. 71 pkt. 2 w/w Ustawy.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (wytyczne prawdopodobnie pojawią się na przełomie 2015 i 2016 roku)
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY CZARNY DUNAJEC

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Czarny Dunajec jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie

gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie gminy Czarny Dunajec oraz ogromną ilość obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Czarny Dunajec, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

UZASADNIENIE

do uchwały Nr III/28/2018
Rady Gminy Czarny Dunajec
z dnia 28 grudnia 2018 r.
*w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Czarny Dunajec na lata 2016-2019”.*

Zgodnie z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Wójt Gminy sporządza na okres czterech lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten na podstawie art. 87 ust. 3 cytowanej wyżej ustawy zostaje przyjęty przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

„Gminny Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Czarny Dunajec na lata 2016-2019” jest aktualizacją uchwalonego w dniu 27 kwietnia 2012 roku „Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Czarny Dunajec na lat 2012-2015” i opiera się na jego zapisach.

Uchwalenie programu wypełnia wymóg ustawowy, jednocześnie pozwala zebrać w jednym dokumencie informacje dotyczące aktualnego stanu ochrony zabytków jak i dalszych zamierzeń gminy w tym zakresie w najbliższych latach. Umożliwi to również monitorowanie podejmowanych działań i ocenę postępów w zakresie szeroko pojętej opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami Gminy Czarny Dunajec na lata 2016-2019 uwzględnia m.in. uwarunkowania ochrony zabytków w gminie, problemy, jakie dotyczą ochrony zabytków oraz możliwości finansowania inwestycji, w celu poprawy stanu zachowania zabytków.

Niestety, prace nad aktualną wersją Gminnego Programu przedłużyły się o kilka lat, co było związane z wymogiem aktualizacji istniejącej Gminnej Ewidencji Zabytków. Uzupełniane karty Gminnej Ewidencji Zabytków były kwestionowane przez Konserwatora Zabytków na każdym etapie uzupełnień, a więc wymagały ciągłego uzupełniania i poprawy. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków uzgodnił pozytywnie Gminną Ewidencję Zabytków dopiero we wrześniu 2018 roku. Po uzgodnieniu GEZ, Wójt Gminy Czarny Dunajec wystąpił więc o wydanie opinii do Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami na lata 2016-2019, który mimo wcześniejszego sporządzenia, nie mógł zostać uchwalony przez Radę Gminy. W dniu 8 października 2018 roku Gminny Program został pozytywnie zaopiniowany przez Kierownika Delegatury WUOZ w Nowym Targu – Pana Pawła Dziubana, działającego z upoważnienia Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Biorąc powyższe pod uwagę Wójt Gminy Czarny Dunajec wnosi o podjęcie przedkładanego projektu uchwały.

Przewodniczący

Tadeusz Czepiel